

אור ההלכות

הליכות עם ישראל

גליון חודש

סיון

התשס"ט

גליון מס' 19

עמותה להפצת ערכי היהדות הנאמנה

רח' הרב שלום יצחק הלוי 4 קרית אונו ת.ד. 211 מיקוד: 55100

בשיתוף: "אורות יצחק", גרעין תורני קהילתי - מודיעין

מלכות ישראל מהי? דמוקרטיה יהודית מהי?

מו"ר הרה"ג רצון ערוסי שליט"א

הראוי לקרות בו". נמצא כי כל יהודי ובכללם מלך ישראל, חייבים לכתוב לעצמם ס"ת, כדי שבכך הם יבטאו שהם מקבלים תורה מסיני. ובנוסף לכך למלך יש סמכות שלטונית וסמכות חקיקתית ושיפוטית מסויימת. וסמכויות אלו הן צריכות להיות כפופות לחוקי התורה, חוקים שמחייבים את אהבת הזולת, את איסור השנאה לזולת, את איסור העושה, את חובת עשיית הצדק ואת חובת עשיית החסד וכן הלאה. ומלך שמקיים מצווה זו במשמעותה זו, אין ספק שהוא מחסן את עצמו מפני סכנת השחיתות שרובת על פתחם של שליטים. במיוחד שהס"ת אותו כותב כל יהודי וכל מלך, נועד לכך, שגם ההדיוט וגם המלך ישנו בו. שכן נאמר במפורש לגבי מלך "וקרא בו כל ימי חייו" ובירושלמי, סנהדרין ב, ז, עשו קל וחומר: "ומה מלך ישראל שהיה עוסק בצרכי ישראל, נאמר בו וקורא בו כל ימי חייו, ההדיוט על אחת כמה וכמה". נמצא שהשינון בס"ת ע"י ההדיוט וע"י המלך, ילמד אותם דרכי מוסר הגינות צדק חסד של התורה. יתירה מזו, למלך צריך להיות ס"ת שני צמוד בכל מקום הראוי לקריאה, להוציא ביה"כ ומרחץ, ולרבות מלחמה, דין ומסיבה. וכל זה כדי שלא ירום לבו על אחיו, דהיינו על האזרחים שעליהם הוא שולט. ובתוספתא, סנהדרין ד ד, נאמר: "וכן דוד אומר, שויתי ה' לנגדי תמיד, כי מימיני בל אמוט, וי יהודה אומר ספר תורה מימינו ותפילין משמאלו". הרי שמלך ישראל מוקף במצוות, ס"ת מימינו ותפילין בשמאלו, כדי שלא יכשל בעבירה. כדברי הרמב"ם (מזוזה, ו, יג), על בסיס הגמרא במנחות: אמרו חכמים, כל מי שיש לו תפילין בראשו ובזרועו וציצית בבגדו ומזוזה בפתחו, מוחזק לו שלא יחטא, שהרי יש לו מזכרין רבים. והן הן המלאכים שמצילין אותו מלחטוא, שנאמר: חונה מלאך ה' סביב ליראיו שיחלצם".

יוצא אפוא אף שיש מלכות בישראל, ואף שלמלך יש ישראל יש סמכויות שלטוניות חקיקתיות ושיפוטיות, אין השלטון בישראל לפי ההלכה שלטון שאינו דמוקרטי, כי המלך בישראל כפוף לחוקי התורה, ואילו מביטחים את זכויות הפרט והשוויון,

דמוקרטי, או שמה המלך בישראל בזכות התורה הוא שליט, אשר מונחה ע"י התורה, תורה שחרתה על דגלה את כבוד האדם שנברא בצלם אלוהים, ואשר חרתה על דגלה את הכלל, אחרי רבים להטות, ואפילו כשבת קול תומכת בעמדת המיעוט. אין כאן המקום לעמוד על כל ההיבטים, רק נעמוד מנקודת ראות של הזיקה של המלך לתורה, ובעיקר לספר התורה.

המלך בישראל מצווה לכתוב לו ספר תורה אשר צריך להיות עמו, עם המלך, במחיצתו. והמלך צריך לקרוא בו כל ימי חייו, כדי שילמד להיות ירא ה', ושעליו לקיים את כל חוקי ה', וכל זאת, כדי שהמלך לא יגבה לבו על האזרחים שלו, כי הם אחיו, וכדי שלא יסור מן המצוה של התורה ימין ושמאל. ורק בזכות זה הוא יאריך ימים על ממלכתו, הוא ובניו בקרב ישראל, ראה דברים יז יח.

לאור זאת, מלך שמקיים מצוה זו, ככתבה וכלשונה, כלום יש חשש ששלטונו יהיה שלטון רודני? כלום יש חשש ששלטונו יהיה שלטון שעושה את אזרחיו, ושולל את זכויותיהם או מתעמר בהם. רוצה לומר, המלוכה בישראל, אינה כמלוכה של הגויים. ותפיסה מוטעית סבורים הללו שלפי ההלכה יש מלוכה, אין דמוקרטיה, ואין חופש ושוויון לאזרחים.

ולהדגיש שהמלך כותב לו שני ספרי תורה שלמים, בני ה' חומשים. ספר א', בגין היותו ככל יהודי שחייב לכתוב ס"ת, וספר שני בגין היותו מלך. ספר שני זה צריך להימצא במחיצתו של המלך תמיד. ועליו לשקן בו מדי פעם בפעם, כל חייו. ובשל הצורך שהס"ת יהיה עם המלך בלבד, גרם לכך, שחכמי התלמוד (בגמרא, שם), נזקקו להורות: "אינו נכנס בה, לא לבית מרחץ, ולא לבית הכסא, שנאמר, והיתה עמו וקרא בו, מקום

חג השבועות הוא זמן מתן תורתנו. והתורה למי שעוסק בה, ומקיים מצוותיה, שומר אזהרותיה, נותנת חיי עולם, שהם חיי הנצח, שהרי בברכות התורה אנו מברכים אשר נתן לנו תורת אמת, וחיי עולם נטע בתוכנו. והתורה עושה את עמנו לעם נבחר, כשברמה הממלכתית עוסק בתורה ומקיים מצוותיה, ושומר אזהרותיה, שהרי אנו מברכים בברכות התורה אשר בחר בנו מכל העמים ובתפילה אנו מתפללים במועדים, "אתה בחרתנו מכל העמים, וקדשתנו במצותיך... קדשנו במצותיך, שים חלקנו בתורתך". ובברכות שלפני ק"ש, "ובנו בחרת מכל עם ולשון... בא"י הבוחר בעמו ישראל באהבה". אהבת עולם בית ישראל עמד אהבת, תורה ומצוות חוקים ומשפטים אותנו למדת".

והנה לגבי היחידים, גם בדור אשר לא כולם זכו ליאור באור התורה, ב"ה, עינינו רואות ולא זר, שרבים רבים העוסקים בתורה ומקיימים מצוותיה, ושומרים אזהרותיה, וגם כשאנו רואים חילונים רבים, שה' יחזירם בתשובה שלמה ובמהרה, איננו נואשים. כי ה' הבטיחנו, שהתורה לא תשכח מאתנו. "כי לא תשכח מפי זרעו". ושבכל דור ודור ימצאו נאמנים לתורה, והם יבאו אור התורה, לכל אחינו בית ישראל. אולם דומה שהמשבר התורני של דורנו הוא בעיקר ברמה הממלכתית,

שכן טרם זכינו שרוב העם היושב בציון או לפחות רוב המנהיגים הפוליטיים מכירים בכך שעלינו לשאוף למימוש החזון שמדינת ישראל היא מדינת יהודים יהדותית, דהיינו מדינת הלכה שמשלבת בתוכה יהדות ודמוקרטיה. אלא לצערנו בשלב זה בעיני הרוב של העם היושב בציון, וכן בעיני רוב המנהיגים הפוליטיים, מדינת החוק היא אנטי תורה למדינת הלכה, והחוק של מדינת היהודים אינו בהכרח זהה עם ההלכה, ויש שהוא גם נוגד את ההלכה. ומדינת היהודים היא יותר מדינה ליהודים מאשר מדינת יהודים יהדותית.

ולכן, בתקופה זו מן הראוי לעמוד מבחינה מסוימת של התורה והממלכתיות היהודית, המלך והתורה. על דמותו של המלך בישראל, והאם המלך בישראל הוא ככל מלכי הגויים, שלטון יחיד, אנטי

המרכז העולמי
למשפט התורה

בית מדרש
לדיני ממונות

מכון מ"ה
לחקר משנת
הרמב"ם

מכון תורני
לחקר מנהגי
העדות
בישראל

שיעורי תורה
תלמוד תורה
וכלל אברכים

שבתות עיון
וירחי כלה

מפעלים
לטיפוח אהבת
ישראל וארצו

קרנות מחקר
עודד וחסד

ארגון אשת
חיל

הסדרה העטרה
הליכות עם ישראל, הנהלתה
ואוהדיה, מתאבלים עם משפחת
עוזרי הנכבדה בהסתלקות האי
גברא רבה

ר' שמואל ב"ר יוסף עוזרי ע"ה
נתבקש לשיבה של מעלה לאחר
יסורי כשהוא משופע במצות
ומעשים טובים. ת.נ.צ.ב.ה.

פירוש לפרקי אבוקרט

השלישי מבין ספרי לימוד הרפואה של הרמב"ם, "פירוש לפרקי אבוקרט" הושלם כנראה בשנת 1195. זהו פירוש הרמב"ם לספר הרפואה החשוב ביותר של היפוקרטס (אבוקרט) היווני (460 - 377 לפנה"ס), אשר נחשב לרופא המוביל והמשפיע ביותר של הרפואה המודרנית ומחבר "שבעות הרופאים". החל מהמאה החמישית לפני הספירה הניחו כתבי הרפואה של היפוקרטס את היסודות "המדעיים" של חוכמת הרפואה. ערכם החשוב של כתביו נעוץ בעובדה שהוא הבדיל בין הרפואה "המדעית" ובין רפואת הכשפים אותה שלל מכל וכל. היפוקרטס פעל למסד את חוכמת הרפואה של זמנו על יסודות מדעיים מוכחים למרות שהיה בתחומי האנטומיה (מבנה הגוף), הפיזיולוגיה (תיפקוד ופעילות) והפתולוגיה (מחלות) היה מצומצם ואף שגוי לעיתים. תסמינים (סימפטומים) קליניים רבים נקראו על שם היפוקרטס, משום שהיה הראשון שהעלה את תיאורם על הכתב. בין היתר

מיוחסים לו האבחנה והתיאורים הראשוניים של מחלת הסרטן. הרמב"ם השתמש בספר הפרקים (אפריזמים) המקורי של היפוקרטס במהלך עבודתו בהוראת הרפואה בבית החולים המפורסם והמשוכלל נאצירי שבקהיר. ספר זה היה מן הפופולריים ביותר מבין כתבי הרפואה של זמנו. בהקדמתו לפירוש הנוכחי (סעיף 9) מדגיש הרמב"ם: "ובעבור שראיתי ספר הפרקים לאבוקרט גדול התועלת יותר מכל ספריו, ראיתי שאפרשם כי הם פרקים שראוי שידעם על פה כל רופא; אבל גם זולת הרופאים ראיתים מלמדים על פה לעררים אצל מלמדם, עד כי פרקים רבים מהם ילמדו על פה גם מי שאינו רופא כלמוד הקטן מן המלמד". חוכמתו המופלאה של הרמב"ם בתורת הרפואה באה לידי ביטוי גם כאן כאשר הוא מצליח להבחין בין שגיאות מקוריות של היפוקרטס לבין שגיאות שהוחדרו לכתבי היפוקרטס על ידי גאלן (גאלינוס). עם כל הערכתו לגאלן הוא יודע לשפוט נכונה את האכזריות היחודית של כתבי היפוקרטס, ועל כן הוא מקפיד לשחרר את

כתבי היפוקרטס מפירושים מוטעים בזדון או בשגגה של גאלן. כמו ב"פרקי משה ברפואה", גם כאן הרמב"ם מבקר לעיתים קרובות את גאלן, אך גם אינו חוסך את שבת ביקורתו מהיפוקרטס כאשר הוא סבור שמי מהם טועה. דוגמה מאלפת לכך מופיעה במאמר החמישי (סעיף 48): "אמר היפוקרט: מי שהיה מן העוברים זכר, הנה ראוי שיהיה גידולו בימין, ומי שהיה מהם נקבה, בשמאל" [פירוש: הבן נולד מהשחלה הימנית, הבת – מהשמאלית]. גאלן מסביר זאת בדרך מסויימת והרמב"ם מעיר על כך: "ואיני יודע אם הגיע אליו זה בנבואה או שהגיע אליו בהקש. ואם היה זה בהקש, הנה הוא הקש נפלא". עם כל הערכתו הבולטת להיפוקרטס, הרמב"ם מלגלג עליו ועל גאלן ברמז דק באומרו שאינו יודע אם ההסבר שנתן גאלן הגיע אליו בנבואה או שהוא הגיע לכך ע"י מסקנה הגיונית מופלאה. כלומר, הרמב"ם מביע כאן את דעתו הנחרצת שגם היפוקרטס טעה ושגוי ואלא אגדה שאין לה כל ביסוס מדעי, למרות הסברי (מתוך הספר על רפואת הרמב"ם שיצא לאור בקרוב בעזריה)

בתקופת חז"ל – מחלות, וכיום – אינן ידועות כבאלה הרב זכריה בן שלמה יציין

יש מצבים שחז"ל הגדירו כסכנה וכיום אין הרפואה רואה את הסכנה שבהם.

נציג כאן שתי הלכות ברמב"ם ובשו"ע המבוססות על גישה זו וכיצד פוסקי זמננו מתייחסים לזה.

רמב"ם הלכות שבת פ"ב ה"ד: החושש בעיניו והוא שיהיה בשתייה או באחת מהם ציר או שהיו דמעות שותות מהן מרוב הכאב או שהיה דם שותת מהן או שהיה בהן קדחת וכיוצא בחלאים אלו הרי זה בכלל חולים שיש בהן סכנה ומחללין עליו את השבת ועושין לו כל צרכי רפואה.

הלכה ה': וכן אם יש מכה בחלל גופו מן השפה ולפנים בין בפיו בין במעיו בין בכבדו וטחולו או בשאר מקומות כל שיש בחללו הרי זה חולה שיש בו סכנה ואינו צריך אומדן שחוליו כבד הוא לפיכך מחללין עליו את השבת מיד בלא אמידה, ומכה שהיא בגב היד וגב הרגל הרי היא כמכה של חלל ואינה צריכה אומדן ומחללין עליה את השבת, והחוס שמסמר את הבשר כמכה של חלל דמי ומחללין עליו את השבת וכן כל חולי שהרופאים אומרים שזה יש בו סכנה אע"פ שהוא בעור הבשר מבחוץ מחללין עליו את השבת על פיהם.

שו"ע או"ח סי' שכ ס"ו: מכה שעל גב היד וגב הרגל, וכן מי שבלע עלוקה, וכן מי שנשכו כלב שוטה או אחד מזוחלי עפר הממיתים, אפילו ספק אם ממית אם לאו, הרי הם כמכה של חלל.

סעיף ט: החושש בעיניו או בעינו ויש בו ציר, או שהיו שותות ממנו דמעות מחמת הכאב, או שהיה שותת דם, או שהיה בו רירא ותחלת אוכלא (פ"י תחלת חולי), מחללין עליו את השבת.

משנה ברוחה על שו"ע או"ח סי' שכ ס"ט: בעיניו וכו' - ואע"ג דמשום סכנת אבר אין מחללין באיסור דאורייתא לכו"ע וכדלקמן בסי"ז עין שאני דשורייק דעינא בליבא תליא ואיכא סכנת נפש [גמרא]:

והנה מצאתי ב"חוט השני" (הל' שבת ח"ד ע"א קפ"ו) שכתב: דלקת עיניים חזקה, היא חשש פיקוח נפש ומחללין על זה את השבת. ודלקת עיניים שאינה חזקה, יש להחזיר רפואה בשבת. ויש להחזיר להרטיב בשבת תיין [שקית

תה] במים צוננים ולהניח על העיניים, וכיון שיש מיעוט בני אדם המשתמשים בתיון אף במים צוננים שוב לא היו מוקצה.

נשפך על העיניים, חומר מבחוץ כמו אקונומיקה, נפט וכיו"ב, אפשר שזה מגיע ופוגע בא' מנימי העין הפנימיים ואפשר שזה קשור ללב, וכל עוד שלא ידעינו שאינו כן, הרי חשש פיקוח נפש.

כמו כן לענין מכה שע"ג היד או גב הרגל כתב ב"חוט השני" (שם ע"מ קפ"ו) וז"ל: הוא חבורה שיש על גב היד שיש בו דם, או נפיחות, או כאבים חזקים, או כל דבר שנראה משונה שיש לחוש שיש בו סכנה... ואף חבורה שנעשית מאלה או מכה עם כאבים.

פצע עם מוגלה שעל גב האצבעות ביד או ע"ג אצבעות הרגל, צ"ע אם גב האצבעות דינם כגב היד לחלל עליהם את השבת, ומ"מ רפואה שאין בה מלאכה דאורייתא, יש להחזיר בלא"ה כדי למנוע זיהום. ואם כבר קיים שם זיהום הרי סכנת נפשות.

הווי אומר, הנחיות חז"ל לענין חילול שבת לצורך רפואה כפוף להבנת חז"ל את המחלות. זה תואם את גישתו בענין ביעור פירות שביעית.

מצאנו ברמב"ם כי זמן ביעור ענבים הוא בפסח, ואילו רואים אנו כי כבר כלה לחיה מן השדה קודם לכן (בית המדרש להלכה בהתיישבות כתבו כי אף שכלה לחיה כבר בחודש שבט הרי המנהג לבער בפסח כפי שכתוב ברמב"ם, וכן ציין בספר "קטיף שביעית" – כי בטבת כבר כלה לחיה מן השדה. ואכן, הרמב"ם (הל' שמו"י פ"ז הי"א כתב כי "ובענבים עד הפסח של מוצאי שביעית", כלומר, אפשר לאוכלם עד הפסח משום שעד אז לא כלה לחיה מן השדה. וכתב החזו"א (שביעית סי' טו ס"ג) וכו"כ ב"ד"ך אמונה" (על הרמב"ם שם ס"ק נד) "וכל שיפורים אלו בסתמא אבל אם ידוע שכלו או שידוע שלא כלו דיינינו כפי שידוע". וכן בסי"ק סא כתב "גם אפשר דכשאנו יודע סתמא יכול לסמוך על זמנים אלו בכל הארצות".

הווי אומר, שאפשר לסמוך על ידיעתנו והבנתנו, ואם רואים שכבר כלה לחיה מן השדה יש להחזיר ולבער אף שבגמרא (פסחים

נג ע"א) ברמב"ם התאריך יותר מאוחר. מחד גיסא, תאריך מאוחר יותר הרי הוא קולא, שאפשר עדיין לאכול ולא לבער, מאידך, אם אדם "קנה" (שילם עבור ההוצאות) מאוחר ביי"ד קודם פסח (אדר) וסמך על זה שכבר עבר זמן הביעור (שבט) הרי תאריך מוקדם יותר הוי קולא.

וכתב (ב"חוט השני" הל' שביעית ע"מ של) "ואף בזמננו זמן הביעור של ענבים הוא בפסח במוצאי שביעית שעדיין לא כלה לחיה מן השדה, אף שלא מצוי כלל ענבים בחורף מ"מ נשארים קצת ענבים שמתייבשים ונעשים צימוקים ונשארים עד הפסח [ואף במקומות שבצרו שם את הענבים], וכן יש איזה בעלי חיים שמחביאים ענבים וצימוקים לאכילתן, ועכ"פ כל עוד שלא נתברר במציאות שזמן הביעור נשתנה, הזמן הקובע לזמן הביעור הוא הזמן שחז"ל קבעו והוא פסח במוצאי שביעית".

והוסיף שם עוד ב"גדר כלה לחיה" וז"ל: "ויש בזה חידוש, שאין הביעור תלוי רק במציאות שנגמר בשדה בלבד, אלא תלוי גם כשכלה משאר המקומות שדרכן של החיות להחביא שם מהפירות וכשהפירות האחרונים נבלו מן העצים בשדה נבלו גם במחבואות של החיות...

ונראה עוד בגדר ביעור, דאף בדברים הטמונים בקרקע כגון בצל תפוז"א וכיו"ב אם נשאר מהם בקרקע חשיב מצוי לחיה, שהרי צינו בגמ' שכלב מחפש עד ג' טפחים בקרקע, ומסתמא יש מיני חיות שמוצאים את הדרך להגיע לזה, ולכן כל שעדיין יש בקרקע חשיב מצוי לחיה ועדיין לא הגיע זמן ביעורו..."

[כאב חזק/ שאינו חזק: לכאורה הוא מושג יחסי, והאמנם חז"ל נתנו תורת כל אחד בידו: האם הדבר מצביע על צער או סכנה, שהרי מצאנו שאדם נמצא בסכנה איך אינו מרגיש צער, ולהיפך, מרגיש צער אך אינו כלל בסכנה. **צער** – הוא ענין של הרגשה, והרגשה היא דבר מאוד סובייקטיבי.

סכנה – הוא ענין של מציאות מסוכנת ואין אי הרגשה מהווה סתירה לסכנה זו. על אף זאת, חז"ל נתנו כלים לכל אדם לקבוע מהי הרגשתו. יתרה מזו, אין מי שיכול לקבוע מהי הרגשתו של אדם מלבדו). המשך בגיליון הבא א"ה

אור ה'מורה'

הרב ד"ר חננאל סרי יצ"ו

פנינים מספר "מורה הנבוכים"

תרועת החצוצרות

הרמב"ם מתאר בפנינו תמונת עולם מורכבת לפיה אכן ישנה חוקיות הפועלת בעולמנו והיא לכאורה עובדת בצורה אקראית שאינה מבחינה בין פרט לרעהו. תחושת מקריות זו מפריעה לאדם לחוש את השגחת הקב"ה בעולם, וכדי להתמודד עימה מציג הרמב"ם מספר מצוות, שלדעתו באו לפתור בעיה זו. עשייתן מסייעת לאדם לראות נכון את המתרחש סביבו וממילא מכשירה אותו לנהוג בצורה הראויה ביותר לאותו מצב. לדוגמה, מצוות תרועת החצוצרות בעת צרה מוצגת על ידי הרמב"ם כאחת מהמצוות הללו (ג,לו). מצוה אשר מעוררת את השומעים לבחון את מעשיהם, מתוך הנחת יסוד מוצהרת שהצרה שהתרחשה איננה רק תוצאה של מקריות סתמית, אלא היא פורענות שהצליחה להתממש בעולם כתוצאה מסילוק השגחת ה' מעליו (ראה גם דבריו בתחילת ה'ל' תעניות). כך גם הצביע הרמב"ם על רעיון זה בהטעימו את מצות שמיעת השופר בראש השנה (הל' תשובה ג,ז). חוסר הכרה בהשגחת ה' על האדם נראה בעיני הרמב"ם כאכזריות, אשר מבחינה בפורענות ומסרבת למנוע אותה (ראה גם ה'ל' אבל סוף פרק יג).

הרמב"ם אינו מתכחש לכך שישנו גורם אקראי למתרחש בעולם, אולם הוא מוצא דרך לשלב אותו בראיית העולם שלו. מי שמתרחק מהקב"ה או שלא זכה להתקרב אליו, הרי הוא חסר את השגחת הקב"ה ועם אובדנה של ההשגחה הרי הוא מופקר למקריות שבעולם (כאילו הקב"ה אומר אם ברצונך להסתדר בלעדי, הדרך פתוחה

שתי השקפות עולם מנוגדות דחה הרמב"ם בכתביו. האחת אשר רואה את כל המתרחש בעולם כמעשה ישיר של הקב"ה, ואינה רוצה להכיר בשום חוקיות הנראית לעינינו (א,עג) הקדמה שישית ושביעית, ובחתימת חלק א), והאחרת אשר רואה בעולם רק חוקיות שלפיה מתנהל העולם, ואינה מכירה כלל בהשגחה עליונה אשר מתערבת ומשפיעה על מהלכי המציאות (ג,יז). מהי אם כן ההשקפה הראויה לפי הרמב"ם? דרך האמצע כמובן. החוקיות המתגלה לעינינו חושפת את חוכמתו של הקב"ה, חכמה היכולה להביא אותנו להכרתו ואהבתו (ראה ה'ל' יסודי התורה ב,ב ובמורה ג,כח). הרמב"ם גם לא שולל את אפשרות התרחשותם של ניסים, אלא שאלו מעצם טבעם נדירים מאוד עד שאין מקום לבנות על פיהם את מהלך חיינו השגרתיים (ראה אגרת תחית המתים).

עלינו להחכים ולהבין את עולמו של הקב"ה כדי לנהל את חיינו בחכמה, אלא שבכך מתעוררת הבעיה כלפי המרכיב השני של העולם – היותו מושג על ידי הקב"ה. דווקא ההתקדמות שמאפשר לנו הידע המדעי מביאה פעמים רבות את האדם לתחושה שעולם כמנהגו נוהג ואין השגחה עליונה על מעשי האדם. כל אירוע יכול להראות כמקרה, כתוצאה של התרחשויות קודמות, וכאילו לא הקב"ה פעל כל זאת, ואין הוא משגיח ומשפיע.

חפש במסכתות גאונים...

ד"ר ירון סרי יצ"ו

שיטת רס"ג בדירוג איסורי העריות

בפירושו הקצר לתורה, אגב הדיון באיסור 'לא תנאף', מציין רבי אברהם אבן עזרא שרס"ג מנה שמונה דרגות באיסורי הזנות השונים. בפירושו הארוך לשמות כ יב, הוא מונה אותן על פי דרגת חומרתן, החל בקלה וכלה בחמורה, אלא שפירט שם מהן בלבד: א. המעלה [=הדרגה] הקלה ביותר – משכב הבתולה והאלמנה. ב. משכב האיש עם אשתו כשהיא נידה, כי לאחר ימים מעטים תהיה מותרת לו. ג. [משכב] אשת איש, כי ייתכן שימות בעלה ותהיה מותרת לו.

ד. [משכב] כנענית, שאיננה על תורת ישראל, אם לא נתן לה זרע, כי ייתכן שתתגייר וישאנה לאישה, רק אם נתן לה זרע עובד הוא עבודה זרה בעצמה. ה. משכב זכור – שאין לו זמן היתר לעולם. ו. מה שהוא חוץ מהמין, כמו אם ישכב האדם עם בהמה. את ביקורתו מביע אבן עזרא באומרו כי 'דבריו [=של רס"ג] קרובים אל האמת', דהיינו, ייתכן שיש בהם היגיון מסוים, אך עדיין אינם נכונים לגמרי. מוסיף אבן עזרא בלשונו החדה: 'והגאון ידע איך החלוק', רוצה לומר, שרק רס"ג עצמו ידע על מה מתבססים דבריו, ולמעשה כל החלוקה לדרגות שקבע נשענת על סברה בלבד. לדברי

אבן עזרא, אין לכך כל בסיס, שהרי כל אותם האיסורים נכללו בתורה בברית אחת: "כי כל אשר יעשה מכל התועבת האלה ונכרתו הנפשות העשת מקרב עמם" (ויקרא יח כט). אבן עזרא מוסיף ותוהה כיצד זה נשמטו מרשימת איסורי העריות שמנה הגאון איסורי ביאת האם, האחיות והבת. לעניות דעתי, נראה שרבי אברהם אבן עזרא לא ירד לסוף דעתו של הגאון בעניין זה. כפי הנראה הייתה כוונת רס"ג למיין את איסורי העריות בהתאם להיגיון האנושי – ולא הדתי – ומשום כך הוסיף הנמקה לכל אחת מן הדרגות; שהרי מצד ההיגיון ההלכתי – כולם שווים בחומרתם.

→ המשך מעמ' 1.

מלבד העובדה שגם בהלכה יש הליכים שהם מעין בחירות, שהרי "אין מעמידין פרנס על הציבור אלא אם כן נמלכים בצבור", ברכות נה.. והוועדים של הקהלות מתמנים לפי כללים דמוקרטיים מובהקים, כגון הכרעות רוב וכיו"ב. יתירה מזו, המעין במקורות ההלכה בפרט, ובמקורות היהדות בכלל, מגלה, שבמסגרת היהדות בזכות תורתנו הקדושה, השלטון בישראל לפי ההלכה, הוא

שילוב מופלא של מלוכה, נבואה, ומורי הוראה, ועם הליכים דמוקרטיים, תוך שמירה קפדנית על זכויות האדם והשוויון. פעמים אפילו יותר ממדינות שיש בהן דמוקרטיות, ואשר גם בהן יש מוקדי כח, שפוגעים בצורה מהותית בדמוקרטיה. לכן נוכל לומר בחג השבועות, זמן מתן תורתנו, תורה מן השמים, אשרי העם שככה לו, אשרי העם שזוהי תורתו, ואשרי העם שה' א-לוהיו.

לרב שחר מתנה הי"ו,

ברכות מקרב לב על היבחרך כמנהל הליכות עם ישראל, מינוי שהנך ראוי לו. חזקה עליך שתטביע את חותמך בו, תשקם את מוסדות העמותה ותתן מנוף לגמר בניית בניין בית הליכות עם ישראל. זוהי משרה רבת חשיבות וגדולה שליחות. יזכך ה' לפעול בהצלחה למען כלל ישראל, וזכות פעילותך תגן בעדך ובעד בני ביתך עדי עד.

עשה לך רב מתוך שו"ת באתר "מורשת" www.moreshet.co.il

לא היו לוקחים אותן לנשים בלי קיום שבע מצוות בני נח, ודקדוק גמור באחדות ה', ובמצוות שניתוספו לאבותינו. צא וראה שציפורה מלה בנה בדרך.

ש. האם יש בעיה בשמות כמו חורב או סיני או פארן?

ת. רצוי שאדם יבחר שם בעל משמעות חיובית, ולכן סיני הוא בעל משמעות חיובית מבחינת העם היהודי.

ש. האם יש איזה שהוא צד בהלכה להתיר לאדם שאינו יודע לקרוא, לעלות לתורה?

ת. רק אם הוא יודע לקרוא מלה מילה עם החזן יוכל לעשות כן לפי המנהג שנופו עפ"י השו"ע. אבל אם המוזמן לתורה אינו יודע לקרוא, גם לא עם "הבעל קורא", לפי דעת הרדב"ז, יש איסור בדבר, ולפי הגדרתו, הרי הוא כמזמין חמור למסיבת המלך. כי הקריאה בתורה היא מעמד הר סיני, והיא מסיבה לכבוד מלכו של עולם. והמוזמן לתורה אמור להיות כמו משה רבינו, שקיבל תורה מן ה' ונתנה לישראל. וד"ל.

ש. אני סטודנטית בבר אילן, וכידוע גם שם יש בעייתיות לגבי לימוד תורני כי המרצים לא תמיד יראי שמים. באחד הקורסים על הרמב"ם היה לי ויכוח עם המרצה שאמר שלפי הרמב"ם כל התורה זה משל, וההתגלות בהר סיני לא היתה, אלא שכלית (כלומר כל המעמד היה משל לדבר השכלי) לא יכלתי להביא טיעונים שסותרים אותו כיוון שידוע שהרמב"ם שכלי אך עד כדי כך?

ת. בכל מקום ובכל זמן, על האדם ללמוד רק ממי שיראתו קודמת לחכמתו, ויש להזהר מפני כל אדם, וכל שכן, זה שאמור להיות מלומד, אם נוקט שיטה פרשנית מהפכנית גורפת. אלא כל דבר יש לבדוק היטב בזהירות, כי ענק היה הרמב"ם, מכדי כך שאנו הננסים לעומתו נתיימר כי הבנו את משנתו היטב, וכל דבר במשנתו ברור לנו היטב. זוהי גוזמה. והמרבים להשתמש בה, יש להזהר מפניהם.

ש. הלכה למשה מסיני: תוקפה מדאורייתא או מדרבנן?

ת. יש מן התורה ויש מדברי סופרים. מדברי תורה, כגון ערבה במקדש, הרמב"ם, פיהמ"ש, סוכה, ד, ג. ויש מדברי סופרים, כגון משנה ידיים, ד, ג, עומן ומואב, מעשר עניין בשביעית. אולם עין בדברי מהרי"ק, לולב, ז, כא, אות נ, שהלכה למשה מסיני אינה מן התורה, אלא אם כן היא הגדרה למצווה של תורה. אבל בעניין זה אם הלכה למשה מסיני דאורייתא או דרבנן, יש שיטות שונות. והדברים ארוכים.

בתוכן קדוש, ושירה זו בוודאי אסורה במקלחת. אלא אם נאמר שיש שירת חול בלשון הקודש, שתוכנה אינו שלילי, ששירה זו אינה אסורה, אבל במקלחת היא אסורה, בגלל שהיא בלשון הקודש.

ש. אני לא מבינה איך אפשר שרב נותן שיחות לנשים {בלי מחיצה} ואיך בכלל גבר נותן שיעורים לנשים? אמרו לי שהסיבות הם: - שרב לומד תורה והוא יודע בהרבה יותר דברים מאשר שאישה תעביר שיעור-אני חושבת שאם המושג שליגברים נותנים שיעורים לנשים" היה אסור אז בהרבה יותר נשים היו לומדים תורה יותר לעומק. - והסיבה שאיילה רב נותן שיחה לנשים בלי מחיצה - זה מכדי שהנשים יוכלו לראות את האישיות של הרב-זה נשמע לי ממש לא הגיוני {ואם כן אז שהרב ישים משקפיים ולא יראה טוב} אם יש לנושא הזה עוד הסבר אשמח לקבל אותו.

ת. במכילתא דר' ישמעאל, יתרו, דרשו דבר ה' למשה רבינו, כה תאמר לבית יעקב ותגד לבני ישראל, שתחילה יאמר לנשים על עניין מעמד הר סיני, ואח"כ יגיד לנשים. ומסתבר שמשה אמרן ישירות לנשים, שהרי חז"ל אמרו שנצטוו לומר להן רק ראשי פרקים, ובלשון רכה. ואם בכל זאת נאמר שאמר לנשים באמצעות אחותו מרים, הרי משה רבינו יצא חוץ למחנה, וכל מי שרצה לשאול אותו בא אליו לאוהל, לרבות נשים, ולכן היו מורשעים שחשדו בו בעניין אשת איש. אבל הרי במעמד הר סיני גם הנשים השתתפו, ומשה רבינו דבר את דברי ה' לנשים ולנשים שהתייצבו בתחתית ההר. והמג"א, או"ח, קפז, סק"ג, למד מדרשה זו של כה תאמר לבית יעקב, שאישה צריכה ללמוד תורה, בחלק ההלכתי המחייב אותה, ושהן חייבות לברך בגלל כך, ברכות התורה. ומעשים שבכל יום, שבמסודות חרדיים, רבנים מלמדים את הבנות דינים. והכלל הוא שהמלמד נשים צריך להיות ירא ה' באמת, ויכוון לבו רק לאביו שבשמים, וה' יהא עמו לבד ייכשל. צא וראה, כיצד מרקדין לפני הכלה, ואפילו גדולי ישראל. וכיצד נהגו הדיינים עם הסוטה, וכיצד ראו טבילת המתגיירה.

ש. כיצד משה רבינו התחתן עם צפורה היא לא היתה גויה? הרב תענה לי בבקשה לפי הפשט והמדרשים.

ת. עד למעמד הר סיני, כל אבותינו לא היו יהודים, אלא בני נח. אלא שמאברהם וצאצאיו הם היו בני נח משודרגים, שנצטוו במצוות יתירות, והיו בני ברית עם ה', ברית בין הבתרים. ולכן אין דין ציפורה שונה מרבקה ורחל ולאח וכיו"ב. וברור שאבותינו

ש. איך "אלו ואלו" יכולים להיות דברי אלהים חיים, כשאחד הוא ההפך הגמור (!!!) מרעהו? יואיל נא מארי לבאר דבר זה.

ת. התורה ניתנת מן השמים, וזהו עיקר אמוני. אולם היא ניתנה לבני אדם ולא למלאכי השרת. ועליהם ללמוד ולבארה באמת וביושר ולפי הכללים המקובלים. ולנהוג לפי המסקנות שהגיעו אליהן מכח עיונם. וזוהי האמת שעל פיה ינהג האדם, אף שחברו הגיע למסקנה אחרת, שהיא האמת, שעל פיה ינהג, לאחר שלא הצליחו לשכנע זה את זה למסקנה מוסכמת. וכשמדובר שאין סנהדרין שאמורה להכריע כל מחלוקת, ואנו מנועים מהיעזר בכח הנבואה לפרש את התורה ולהורות את ההלכה, כי לא בשמים היא כעת, אף שניתנה מן השמים במעמד הר סיני, כי אם נסתייע בנבואה לבארה ולהורות ההלכה ממנה, נחליף את התורה, חלילה, ע"י הנבואה כביכול, כפי שעשו מרשיעי ברית.

ולכן אמרו חז"ל, שאין לו לאדם לחשוש שחכם פלוני הגיע למסקנה אחת, וחכם אחר הגיע למסקנה אחרת (עד שה' יסייע שהמחלוקת תוכרע בסנהדרין), כי אלו ואלו דברי אלקים חיים. מאחר ושבעים פנים לתורה, וכל אחד הגיע למה שהגיע באמת וביושר, ולפי מה שה' ציווה, כי גם אם נניח שהאחד טעה במסקנה, הרי ה' הוא הפה שאסר והוא הפה שהתיר לנהוג כפי שהחכם הורה לך את ההוראה, אף שה' הורה לחברך לנהוג כרבו שהורה אחרת. כשם שה' הורה שארגז פירות ערלה, שאסורים באכילה ובהנאה, שנמצא בתוך מאתיים ארגזי פירות שאינם ערלה, ואותו ארגז אינו ניכר, שמותר לאכול מכולם, אף שבוודאי יאכלו ערלה, ואף שלא נתבשרו ולא בטל טעמה. וכיוצא בזה ה' ציווה שנהגו כהכרעת הרוב בסנהדרין, אף שיכול להיות שדווקא המיעוט צודק.

ש. האם יש היתר לשיר במקלחת? הרב מרדכי אליהו אמר שאסור לשיר במקלחת שירים בעברית, אלה רק לזמזום, אז האם יש היתר לשיר שירים שאינם בעברית (לועזית)?

ת. יש תשובה להרמב"ם, שהוא אוסר שיכניסו לשירותים, והוא הדין למקלחת, שתמיד נמצאים בה עירומים, אפילו אותיות לשון הקודש, ולא רק פסוקים. כי אותיות לשון הקודש, הן קדושות, כי בהן ניתנה התורה בסיני, ולכן גם שירה בלשון הקודש במקלחת, אסורה. אלא שאכן המקום להעיר, שהרמב"ם בפירושו לאבות, כתב, ששירה בלשון הקודש, שיש בתוכן דברי זימה, או דברי אלימות ורוע, יש בשירה זו עבירה גדולה יותר משירה בלשון לעז שתכניה שילילים. וממילא שירה בלשון הקודש רק

אור ההליכות

הליכות עם ישראל

עמותה להפצת ערכי היהדות הנאמנה
רח' הרב שלום יצחק הלוי 4 קריית אונו ת.ד. 211, 55100

עורך: יוסף פרחי

חברי המערכת: הרב צפניה ערוסי, אבי חמדי, אביעד

רצהבי

טל': 03-5340819 פקס: 03-5343658

דוא"ל: halihot@smile.net.il

הנהלת הליכות עם ישראל
משתתפת בצערם באבלו של ידידנו
מר **בועז מליחי** הי"ו

בפטירת אביו, איש תם וישר

ר' שלום מליחי נ"ע

ה ינחם את האבלים נחמה שלמה

סמינר קיץ - ירחי כלה, תשס"ט

יתקיים א"ח בין התאריכים:

מיום ג' עד מוצש"ק ח-יב בתמוז תשס"ט (03/6-4/07/09)

במלון **לבאי**

בהשתתפות: הרב"ג רצון **ערוסי** שליט"א ורבנים נוספים

✦ שירות גלאט ✦ משגיח צמוד ✦ אומן אורח

מחיר ליחיד החל מ- 1760 ₪ ✦ ניתן לשלם ב-3 תשלומים

פרטים בטלפון: 03-5340819, 03-5343655